

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٥١٩٧

۸۷/۱۱۰۵۴۶۷
۸۷/۱۱۲۱

۱۳۸۷/۱۰/۲۱
۱۳۸۷/۱۰/۲۱
۱۳۸۷/۱۰/۲۱

دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته مددکاری اجتماعی

عنوان

بررسی شیوه های فرزند پروری سرپرستان فرزندان امدادبگیر اداره بهزیستی شهرستان

کرج و تاثیر آن بر میزان افسردگی این فرزندان در سال ۱۳۸۷

استاد راهنما:

دکتر حسین یحیی زاده

استاد مشاور:

دکتر سید احمد حسینی

پژوهشگر:

سارا کاویان

تابستان ۸۷

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبایی

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۲۱

۱۰۵۱۹۷

خدایا!

متبرکم گردان

تا هر روز از زندگی ام

پیشکش عشقی به تو باشد

بادا که تو،

همراه نادیده من

در تمام جاده های زندگی،

کنارم باشی....

سپاسگزارم از

اساتید ارجمند و گرانمایه، جناب آقای دکتر یحیی زاده و جناب
آقای دکتر حسینی که با سعه صدر، امر نظارت بر این پایان نامه
را بر عهده گرفتند و در این گذر، منتی عظیم بر من نهادند.

تقدیم

به نگاه تکیده و سخاوتمند پدر و به آئینه عشق و صداقت، مادر
به آنها که تنها غنیمت زندگیشان، نظارهٔ ما و خوشبختی ماست
و امروز؛

سقی اگر هستیم، سر بر ستون بازوان مهر بانشان داریم
وریشه هایمان در شیار شیار پیشانیشان، پا سفت کرده است.

و تقدیم

به تمامی کودکانی که از بر گریزان هزار رنگ زندگی، دلتنگند و سردی
زمستان عاطفه، عذابشان می دهد.

”تورا بخشی از وجود خود بلکه تمام وجود خویش یافتم تا بدانجا که
اگر برای تو پیشامدی می شد، گویی برای من پیشامد شده است و اگر
مرگ به سراغ تو می آمد، گویی به سراغ من آمده است؛ ازینرو نسبت
به کارهایت همانگونه مراقبت داشتم که به کارهای خویش“.

(نهج البلاغه: نامه شماره ۳۱؛ خطاب به امام حسن مجتبی)

”...و اما حق فرزندت بر تو این است که بدانی او قسمتی از وجود توست
و در خیر و شر دنیا به تو پیوند دارد. تو در تربیت و آداب آموزی و خدانشناسی او
مسئولیت داری. بایستی او را در محبت خدا و اطاعت او کمک کرده ، وسایل
ایمان و پاکی او را فراهم سازی. عمل تو در باره او مانند کسی باشد که یقین
دارد اگر در این راه ، کمترین زحمتی به خود می دهد پاداش کافی دارد و اگر
کمترین کوتاهی کند ، مورد مؤاخذه و ملامت و مجازات ، قرار خواهد گرفت .
پس در انجام امورش همچون کسی باش که کارهای نیکوی او در دنیا آراسته
می شود؛ تا به خوب اقدام کردنت درباره او نزد پروردگارش ، مصون باشی“.

(تحف العقول، باب رساله حقوق امام سجاد علیه السلام)

فهرست

صفحه

عنوان

فصل اول - کلیات پژوهش

- ۱ - ۱ - مقدمه ۱
- ۱ - ۲ - بیان مسأله ۴
- ۱ - ۳ - انگیزه پژوهش ۷
- ۱ - ۴ - هدف پژوهش ۸
- ۱ - ۵ - اهمیت و ضرورت پژوهش ۹
- ۱ - ۶ - سوالات پژوهش ۱۱
- ۱ - ۷ - فایده پژوهش ۱۲
- ۱ - ۸ - واژگان کلیدی پژوهش ۱۳

فصل دوم - ادبیات موضوع

- ۲ - ۱ - مقدمه ۱۴
- ۲ - ۲ - تعریف و حیطه مفهوم افسردگی ۱۶
- ۲ - ۳ - سیر تاریخی در شیوه های فرزند پروری ۲۵
- ۲ - ۴ - ابعاد شیوه های فرزند پروری ۲۸
- ۲ - ۵ - شرحی بر مقوله امداد در سازمان بهزیستی ۳۳
- ۲ - ۶ - نقش مددکار ۴۰
- ۲ - ۷ - مبانی نظری ۴۱
- ۲ - ۸ - خلاصه ای از فعالیت ها و نتایج افراد مختلف در حوزه موضوع مورد تحقیق ۴۸

- ۵۴ ۲-۹ - مروری بر پژوهش های انجام شده
- ۶۱ ۲-۱۰ - بیان چهارچوب نظری
- ۷۱ ۲-۱۱ - الگوی نظری پژوهش
- ۷۲ ۲-۱۲ - فرضیه های پژوهش

فصل سوم - روش پژوهش

- ۷۳ ۳-۱ - مقدمه
- ۷۴ ۳-۲ - روش پژوهش
- ۷۵ ۳-۳ - جمعیت آماری
- ۷۵ ۳-۴ - روش نمونه گیری
- ۷۵ ۳-۵ - حجم نمونه
- ۷۵ ۳-۶ - واحد پژوهش
- ۷۶ ۳-۷ - ابزار پژوهش و اعتبار و روایی آن
- ۸۰ ۳-۸ - روش جمع آوری اطلاعات
- ۸۱ ۳-۹ - تکنیک ها و روش تجزیه و تحلیل داده ها
- ۸۲ ۳-۱۰ - تعریف مفاهیم

فصل چهارم - تجزیه و تحلیل داده ها

- ۸۶ ۴-۱ - مقدمه
- ۸۷ ۴-۲ - جداول و نمودارها

۳-۴- محدودیت های پژوهش ۱۶۵

فصل پنجم- نتیجه گیری و پیشنهاد

۱-۵- مقدمه ۱۶۶

۲-۵- نتیجه گیری ۱۸۷

۳-۵- پیشنهادات ۱۹۲

۴-۵- موضوعات پیشنهادی برای پژوهش های آتی ۱۹۴

فهرست منابع

*منابع فارسی..... ۱۹۵

*منابع انگلیسی..... ۱۹۷

ضمائم

*پرسشنامه شیوه های فرزند پروری

* پرسشنامه افسردگی کودکان و نوجوانان

فهرست جداول

- جدول شماره (۱): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سن ۸۷
- جدول شماره (۲): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر جنس ۸۸
- جدول شماره (۳): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر تحصیلات ۸۹
- جدول شماره (۴): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال اول پرسشنامه افسردگی ۹۰
- جدول شماره (۵): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال دوم پرسشنامه افسردگی ۹۱
- جدول شماره (۶): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال سوم پرسشنامه افسردگی ۹۲
- جدول شماره (۷): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال چهارم پرسشنامه افسردگی ۹۳
- جدول شماره (۸): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال پنجم پرسشنامه افسردگی ۹۴
- جدول شماره (۹): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال ششم پرسشنامه افسردگی ۹۵
- جدول شماره (۱۰): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال هفتم پرسشنامه افسردگی ۹۶
- جدول شماره (۱۱): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال هشتم پرسشنامه افسردگی ۹۷
- جدول شماره (۱۲): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال نهم پرسشنامه افسردگی ۹۸
- جدول شماره (۱۳): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال دهم پرسشنامه افسردگی ۹۹
- جدول شماره (۱۴): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال یازدهم پرسشنامه افسردگی ۱۰۰
- جدول شماره (۱۵): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سوال دوازدهم پرسشنامه افسردگی ۱۰۱
- جدول شماره (۱۶): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر میزان افسردگی ۱۰۲
- جدول شماره (۱۷): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سن سرپرست ۱۰۳
- جدول شماره (۱۸): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر جنس سرپرست ۱۰۴
- جدول شماره (۱۹): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر میزان تحصیلات سرپرست ۱۰۵
- جدول شماره (۲۰): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه اول پرسشنامه فرزندپروری ۱۰۶
- جدول شماره (۲۱): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه دوم پرسشنامه فرزندپروری ۱۰۷
- جدول شماره (۲۲): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه سوم پرسشنامه فرزندپروری ۱۰۸
- جدول شماره (۲۳): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه چهارم پرسشنامه فرزندپروری ۱۰۹
- جدول شماره (۲۴): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه پنجم پرسشنامه فرزندپروری ۱۱۰
- جدول شماره (۲۵): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه ششم پرسشنامه فرزندپروری ۱۱۱
- جدول شماره (۲۶): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه هفتم پرسشنامه فرزندپروری ۱۱۲

- جدول شماره (۲۷): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه هشتم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۱۳
- جدول شماره (۲۸): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه نهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۱۴
- جدول شماره (۲۹): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه دهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۱۵
- جدول شماره (۳۰): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه یازدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۱۶
- جدول شماره (۳۱): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه دوازدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۱۷
- جدول شماره (۳۲): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه سیزدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۱۸
- جدول شماره (۳۳): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه چهاردهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۱۹
- جدول شماره (۳۴): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه پانزدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۰
- جدول شماره (۳۵): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه شانزدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۱
- جدول شماره (۳۶): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه هفدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۲
- جدول شماره (۳۷): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه هجدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۳
- جدول شماره (۳۸): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه نوزدهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۴
- جدول شماره (۳۹): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیستم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۵
- جدول شماره (۴۰): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و یکم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۶
- جدول شماره (۴۱): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و دوم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۷
- جدول شماره (۴۲): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و سوم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۸
- جدول شماره (۴۳): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و چهارم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۲۹
- جدول شماره (۴۴): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و پنجم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۳۰
- جدول شماره (۴۵): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و ششم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۳۱
- جدول شماره (۴۶): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و هفتم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۳۲
- جدول شماره (۴۷): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و هشتم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۳۳
- جدول شماره (۴۸): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه بیست و نهم پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۳۴
- جدول شماره (۴۹): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر پاسخ به گویه سی ام پرسشنامه فرزندپروری..... ۱۳۵
- جدول شماره (۵۰): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر شیوه فرزندپروری سرپرست..... ۱۳۶
- جدول شماره (۵۱): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شیوه فرزند پروری سرپرست و میزان افسردگی فرزند..... ۱۳۷
- جدول شماره (۵۲): رابطه میان شیوه فرزندپروری اعمال شده از سوی سرپرست و میزان افسردگی..... ۱۳۸
- جدول شماره (۵۳): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس فرزند و میزان افسردگی وی..... ۱۴۰
- جدول شماره (۵۴): تفاوت بین دختران و پسران امدادبگیر از لحاظ میزان افسردگی..... ۱۴۱
- جدول شماره (۵۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس فرزند و شیوه فرزند پروری سرپرست..... ۱۴۲
- جدول شماره (۵۶): تفاوت بین دختران و پسران امدادبگیر از لحاظ شیوه فرزندپروری..... ۱۴۳
- جدول شماره (۵۷): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات فرزند امدادبگیر و میزان افسردگی وی..... ۱۴۴

- جدول شماره (۵۸): رابطه میان تحصیلات فرزند امدادبگیر و میزان افسردگی وی ۱۴۵
- جدول شماره (۵۹): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات فرزند و شیوه فرزندپروری ۱۴۶
- جدول شماره (۶۰): رابطه میان تحصیلات فرزند امدادبگیر و شیوه فرزندپروری سرپرست ۱۴۷
- جدول شماره (۶۱): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن فرزند امدادبگیر و میزان افسردگی وی ۱۴۸
- جدول شماره (۶۲): رابطه میان سن فرزند امدادبگیر و میزان افسردگی وی ۱۴۹
- جدول شماره (۶۳): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن فرزند و شیوه فرزندپروری سرپرست ۱۵۰
- جدول شماره (۶۴): رابطه میان سن فرزند و شیوه فرزند پروری سرپرست ۱۵۱
- جدول شماره (۶۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۵۲
- جدول شماره (۶۶): تفاوت بین گروه سرپرستان مرد و سرپرستان زن از لحاظ میزان افسردگی فرزند ۱۵۳
- جدول شماره (۶۷): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس سرپرست و شیوه فرزندپروری وی ۱۵۴
- جدول شماره (۶۸): تفاوت میان سرپرستان زن و سرپرستان مرد در شیوه فرزندپروری ۱۵۵
- جدول شماره (۶۹): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۵۶
- جدول شماره (۷۰): رابطه میان تحصیلات سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۵۷
- جدول شماره (۷۱): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات سرپرست و شیوه فرزندپروری وی ۱۵۸
- جدول شماره (۷۲): رابطه میان میزان تحصیلات سرپرست و شیوه فرزندپروری وی ۱۵۹
- جدول شماره (۷۳): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۶۰
- جدول شماره (۷۴): رابطه میان سن سرپرست و میزان افسردگی فرزند امدادبگیر ۱۶۱
- جدول شماره (۷۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن سرپرست و شیوه فرزندپروری وی ۱۶۳
- جدول شماره (۷۶): رابطه میان سن سرپرست و شیوه فرزندپروری وی ۱۶۴

فهرست نمودارها

- نمودار شماره (۱): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سن ۸۷
- نمودار شماره (۲): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر جنس ۸۸
- نمودار شماره (۳): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر تحصیلات ۸۹
- نمودار شماره (۴): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر میزان افسردگی ۱۰۲
- نمودار شماره (۵): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سن سرپرست ۱۰۳
- نمودار شماره (۶): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر جنس سرپرست ۱۰۴
- نمودار شماره (۷): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر تحصیلات سرپرست ۱۰۵
- نمودار شماره (۸): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر شغل سرپرست ۱۳۶
- نمودار شماره (۹): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر نسبت سرپرست ۱۳۸
- نمودار شماره (۱۰): توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر شیوه فرزندپروری ۱۴۱
- نمودار شماره (۱۱): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شیوه فرزندپروری سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۴۳
- نمودار شماره (۱۲): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس فرزند و میزان افسردگی وی ۱۴۵
- نمودار شماره (۱۳): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات فرزند و شیوه فرزند پروری سرپرست ۱۴۷
- نمودار شماره (۱۴): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات فرزند و شیوه فرزند پروری سرپرست و میزان افسردگی وی ۱۴۹
- نمودار شماره (۱۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن فرزند و شیوه فرزند پروری سرپرست ۱۵۱
- نمودار شماره (۱۶): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۵۳
- نمودار شماره (۱۷): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس سرپرست و شیوه فرزندپروری وی ۱۵۵
- نمودار شماره (۱۸): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۵۷
- نمودار شماره (۱۹): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات سرپرست و شیوه فرزند پروری وی ۱۵۹
- نمودار شماره (۲۰): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن سرپرست و میزان افسردگی فرزند ۱۶۱
- نمودار شماره (۲۱): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن سرپرست و شیوه فرزند پروری وی ۱۶۴

فصل اول

کلیات پروپوزیشن

۱-۱- مقدمه

کودکی که به دنیا می آید، عالی ترین و کامل ترین امکانات رشد را داراست. او در بهترین حالت خود آفریده می شود. وی آمادگی و ظرفیت آن را دارد که به شایسته ترین وجهی پرورده شود و به برترین کمالات دست یابد. کافی است عادی به دنیا بیاید و خانواده و محیطی مناسب در اختیارش باشد، تا ببالد و نشو و نما کند و جای ارجمند خویش را در این جهان بیابد. اما وضعیت نامتعادل و متحول زندگی خانوادگی و اجتماعی، دستیابی به چنین مقصودی را برای بسیاری از کودکان جهان، دشوار و امکان ناپذیر می سازد.

نابسامانی های خانوادگی، کمبودهای آموزشی و پرورشی، جابجا شدن گروه های اجتماعی و فشارهای ناشی از آن، رشد نامعقول جمعیت، مهاجرت های بی رویه و آوارگی، فقر و اعتیاد گسترده، دل آزرده و افسردگی و پرخاشجویی و شکوه گری های حاصل از غیبت یا فقدان سرپرست در بسیاری از خانواده ها، همچنین ناآگاهی های دیرپای اولیای کودکان برای مقابله عملی عاقلانه با فشارهایی که زندگی جدید و ناآشنا و پیچیده کنونی به طور مستقیم و غیر مستقیم بر روان های حساس و پذیرای کودکان وارد می آورد و بسیاری عوامل مهم دیگر، موجب رشد و گسترش اختلال های عاطفی و رفتاری در کودکان شده است.

از یک طرف، نیاز انسان به دوست داشته شدن و احساس مقبولیت، امری منطقی و محرز است و کودکان و نوجوانان نه تنها از این قاعده مستثنی نیستند بلکه سیر تکامل جسمی، روانی و اجتماعی آنها در این دوران، پاسخدهی به این نیاز در مورد ایشان را به مسأله ای مهم تر جلوه می دهد و از طرف دیگر، لزوم اعمال کنترل و نظارت بر امور کودک و نوجوان نیز امری غیر قابل انکار است. از

برخوردهای متنوع این دو بُعد (بُعد محبت و بُعد کنترل)، سبک های گوناگون والدینی شکل می گیرد که از آن به شیوه های فرزند پروری یاد می کنند .

عده ای از والدین که قاطع و اطمینان بخش خوانده می شوند، قواعد و ارزش ها و اصول ثابت و روشن خود را به تدریج ، در محیطی گرم و پذیرا به کودکان می آموزند، اما عده ای دیگر که به والدین سهل گیر نامیده می شوند، رفتار فرزندان خود را کنترل نمی کنند و از آنها توقعی ندارند و در پاداش دادن به آنها نیز جدّی نیستند. گروه دیگری از والدین، از فرزندان خود انتظار دارند به معیارهای بی شمار آنان عمل کرده و بدون چون و چرا از آنان اطاعت کنند. والدین در این میان از اعمال قدرت و انضباط اجباری استفاده می کنند.

معمولاً شیوه های تربیتی والدین، پیامدهای مختلفی را به دنبال خواهد داشت. در اجتماعات و شهرهای پر جمعیت، در خانه هایی که در آنها والدین ناسازگار با هم اختلاف دارند و در خانواده های متلاشی از الکلیسم، جدایی، طلاق و سایر عوامل معلوم نیست که تا چه حد این نیازها برطرف می شود، شیوه های فرزند پروری در این خانواده ها کدام است و به چه مقدار بر سیر تکامل جسمی، روانی و اجتماعی کودکان ، موثر واقع می گردد.

با توجه به مطالبی که گفته شد، پی می بریم که در درجه اول، بزرگترین و مهم ترین عاملی که زندگی ما انسان ها را به سوی سعادت و خوشبختی یا شقاوت و بدبختی سوق می دهد، خانواده است. زمانی که این پناهگاه، خانه ای با پایه های لرزان و سقف ترک خورده ، پیوسته در معرض خطرات و حوادث زندگی باشد، طبیعتاً فرزندان این خانواده نخواهند توانست مسیر زندگی طبیعی را در جهت رشدی بالنده و همه جانبه طی نمایند و همواره به دنبال لحظه ای آرامش ، خواسته یا ناخواسته دست به واکنش های گوناگون همچون فرار از محیط خانواده، پرخاشگری، عصیان و

اعتراض، سوء مصرف دارو، گرایش به بزه و غیره خواهند زد و یا به انواع اختلالات روانی از جمله سوء ظن، وسواس فکری - عملی، درخودماندگی، افسردگی و دچار خواهند گردید. بدون شک در چنین خانواده هایی نیز الگوهای تربیتی مختلفی نسبت به فرزندان اعمال می شود، لذا یکی از راه های پیشگیری از بروز چنین مشکلاتی، شناخت الگوهای تربیتی اعمال شده در خانواده و نحوه اعمال آنها نسبت به فرزندان است. در این تحقیق، پژوهشگر به بررسی و شناخت شیوه های فرزند پروری اعمال شده از سوی افرادی که به حکم مراجع قضایی به امر سرپرستی، نگهداری و تربیت فرزندان مورد حمایت اداره بهزیستی شهرستان کرج (فرزندان امدادگیر) می پردازند، دست زده است و به بررسی رابطه این شیوه تربیتی با میزان افسردگی این فرزندان پرداخته است.

۲-۱- بیان مسأله

با نگاهی به گذشته تاریخ، می بینیم که خانواده، این نخستین و پایدارترین نهادی که اعضای خود را به مدت طولانی تحت تأثیر قرار می دهد و در شکل گیری نوع نگرش و رفتار آنها سهم بسزایی دارد، همواره دارای یک ساختار اجتماعی سیال بوده است و تمامی شواهد حاکی از این واقعیت است که در آینده نیز این ساختار به عنوان نمودی از تغییرات عمده اجتماعی، اقتصادی و تاریخی دستخوش تغییرات عمده ای خواهد شد. آنچنان که امروزه عنوان «خانواده» منحصرأ به مجموعه ای متشکل از پدر، مادر و فرزندان تعلق نمی گیرد و بسیاری خانواده ها با تنها یک سرپرست اداره می شود و در اکثر موارد مادر است که به دلیل جدایی از پدر یا به دلیل فوت وی، سرپرستی خانواده را بر عهده دارد.

شکل های متنوع خانواده به یکی دو مورد فوق ختم نمی شود؛ برای مثال کودکی که فاقد هر دو سرپرست (پدر و مادر) بوده و به همراه بستگان نزدیک یا پدرخوانده یا مادر خوانده خویش زندگی می کند نیز در واقع زندگی خانوادگی را به شیوه ای خاص تجربه می کند لذا می توان گفت این کودک قاعدتاً تجربیات مشابهی با کودکان در خانواده های طبیعی خواهند داشت ولیکن تجربیات ویژه این فرزندان از قبیل تجربه فقدان والدین به علت فوت یا طلاق، تجربه زندگی در مراکز شبانه روزی بسته به سیر مراحل قضایی و قانونی سپرده شدن فرزند به خانواده، وی را در برابر آسیبهای روانی - اجتماعی که ممکن است هر کودکی را در طی مراحل رشد تهدید نماید آسیب پذیر ساخته و در ایجاد اختلال در وضعیت روانی اجتماعی این کودکان نقش بسزایی خواهد داشت.

در کشور ما ایران، پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی، با توجه به بررسی های کلی که در خصوص چگونگی پذیرش فرزندان شبانه روزی ها در گذشته به عمل آمد مشخص گردید که تعداد

زیادی از این کودکان دارای خانواده و یا بستگانی هستند که در صورت پیگیری و تماس و پرداخت کمک هزینه ای بابت تأمین مخارج فرزند به آنان، قادر خواهند بود از این فرزندان نگهداری نمایند؛ لذا در مدت کوتاهی مقدار قابل توجهی از فرزندان را که دارای خانواده و بستگانی نزدیک بودند، به خانواده ایشان برگرداندند که به منظور رشد و تربیت کودک در محیط خانوادگی به جای مراکز شبانه روزی، این فرزندان به یک سرپرست مورد تأیید مراجع قانونی سپرده می شوند و این شیوه حمایت تاکنون متداول و برقرار می باشد و دامنه آن تا امداد فرزندان که در آستانه ورود به مراکز نگهداری شبانه روزی (به علت بی سرپرستی یا بد سرپرستی و یا عدم استطاعت مالی سرپرست در صورتیکه سرپرست مادر باشد) می باشند، به منظور جلوگیری از ورود آنها به مراکز گسترش یافته است: به نحوی که مبلغی تحت عنوان امداد ماهیانه در قبال رد پذیرش فرزند در شبانه روزی و ابقای کودک در محیط خانواده، و یا نزد بستگان نزدیک و واجد صلاحیت به سرپرست قانونی وی که از طریق مراجع قضایی به بهزیستی معرفی می گردد، پرداخت می شود تا از این طریق کودک به زندگی در محیطی بهتر از مراکز شبانه روزی ادامه دهد و سر و سامان مطلوب یابد.

با توجه به اینکه الگوهای رفتاری متقابل کودک- والد از مهمترین متغیرهای مؤثر در تحول بعدی کودک است و "گسیختگی خانوادگی" خصوصیت رایجی است که با افسردگی کودک ارتباط دارد؛ (مثلاً کیفیت منفی روابط والد- کودک در میان کودکان مبتلا به افسردگی و گزارش بسیاری از بزرگسالان افسرده در خصوص تجارب کودکی خود مبنی بر طرد شدن از سوی والدین، غفلت یا فقدان علاقه از سوی آنان، خصومت یا رفتارهای بیش از حد کنترل کننده از سوی والدین) (هامن، ۱۹۹۱)؛ لذا پرسش های ذیل برای محقق مطرح گردیده است که :

- آیا بین ویژگی های فردی و اجتماعی فرزند امدادبگیر و سرپرست وی (از قبیل

سن/جنس/تحصیلات) و میزان افسردگی فرزند رابطه ای وجود دارد؟

- آیا بین ویژگی های فردی و اجتماعی فرزند امدادبگیر و سرپرست وی (از قبیل

سن/جنس/تحصیلات) و شیوه فرزندپروری سرپرست رابطه ای وجود دارد؟

- سرپرستان فرزندان امدادبگیر، کدام شیوه های فرزند پروری را در تربیت این فرزندان به کار

می برند؟

- آیا بین این شیوه های تربیتی با میزان افسردگی در این فرزندان، رابطه ای وجود دارد؟

بنابراین در پژوهش حاضر به پرسش های فوق پاسخ داده شده است.